

מהלכות ודינים השייכים לבית הקברות, והברכה עליו

לאסוקי שמעתתא

עוד מדיני בית הקברות

תפילה על המתים כשעובר ליד הקברות
ההולך לקבר מסויים, יאמר: יהי רצון שתהא
מנוחתו של פלוני פה בכבוד, וזכותו יעמוד לי.
(באר היטב סק"ח)

נתינת אבן או עשבים על המצבה
מה שתולשין עשב או צרור ומשימין על מצבה,
אינו אלא משום כבוד המת להראות שהוא היה
על קברו, (באר היטב סק"ח, בשם דרשות מהר"ש)

המגיע לקבר שניח ידו על המצבה
העולה לקבר מסויים, כשמגיע יניח ידו על
הקבר. (באר היטב סק"ח, בשם דרשות מהר"ש)

לועג לרש ובמקום שקבורה אשה
אין צריך להכניס יציאות ליד קבר של אשה.
(משנ"ב סי' כג סק"ה) ויש מחמירים (כה"ח סי' כג
אות ג)

נתינת עירוב בבית הקברות
הנותן עירובו בבית הקברות, אינו ערוב. לפי
שבית הקברות אסור בהנאה, וכיון שרוצה
בקיום הערוב שם אחר קניה, הרי נהנה בו.
ואם נתנו בבית הפרס, הרי זה עירוב ואפילו
היה כהן, מפני שיכול להיכנס שם במגדל
הפורח או שינפח והולך. (שו"ע או"ח סי' תס
ס"ח)

סיכום דברים האסורים בבית הקברות

- אין נוהגים בהם שחוק וקלות ראש.
- אין לאכול ולשתות בבית הקברות.
- אין להתפנות שם, ואין לקצר הדרך בהם.
- אין לעשן ולהריח בהם טבק, וכד'.
- אין ללכת בהם בס"ת ותפילין וציצית מגולים.
- אין ללמוד לעצמו או לקרא בס"ת בהם.
- אין שואלים בהם בשלום חברו.
- מלכתחילה אין לדרוך או לשבת על המצבות.
- ביציאתו מתוך ד' אמות של מת יש לרחוק
ידיו, ולא יגבשם, אא"כ חושש מצינה.
(יקרא דחי' עמ' 89, חזו"ע אבלות)

כניסת כהן לחלקת קברים חדשה
נראה שאין חשש לכהן להיכנס לחלקה חדשה
בבית הקברות שעדיין לא נקבר שם מת, לכל
סיבה שהיא (באופן שאין חשש שיטמא ע"י קברים
סמוכים בדרך לחלקה זו, כגון שהיא בסוף בית
הקברות) כגון כהן המלוה מת שנקבר בחלקה
חדשה, ודורך בדרכו על קברים ריקים, ואין
לחוש להזמנה מילתא היא, או סוף טומאה
לבא, או כל העומד ליקבר כקבור דמי וכד'.

מדיני בית הקברות

כניסת נשים לבית הקברות
יש למנוע מהנשים לצאת לבית הקברות אחר
המטה, מפני שאם יוצאות גורמות רעה לעולם
ולא רק בשעת ההלויה יש להם להמנע
מלהכנס לבית הקברות אלא בכל ימות השנה
ימנעו מלהכנס לבית הקברות אף בימי
טהרתן, וכ"ש אשת כהן מעוברת (הגר"א
באגרות, יב"א ח"ד ח"ד ח"ד סי' לה אות ה, מנחת גדעון
עמ' רעט, זכרון יצחק עמ' קח)

מעלת הליכה לקברות צדיקים
יש מי שכתב שנראה שיש מצווה ללכת על
קברות צדיקים (ע"פ מנהגי מהר"ל). ויש
הסוברים שאין בזה מצווה (הפ"ת ש"י ד סי' שעב
סק"ב, בשם שו"ת בתי כהונה ח"א סי' כג, שו"ת פרי
הארץ סי' ז), (ועי' בב"י או"ח סי' תקסח, ובמנחת
אלעזר בקו' שירי מנחה שסוף ח"ב הגה' לס' סח)
הזמנים המובחרים ללכת על קברי צדיקים
ער"ח, יום ט"ו לחודש, ערב ר"ה, ערב יו"כ,
יום פטירת אותו צדיק.

צורת התפילה בקברי צדיקים
המתפלל בקברי צדיקים, לא ישים מגמתו אל
המת, אלא יתפלל שזכויותיו של הצדיק
הטמון כאן תעמוד לו. (בן איש חי נצבים ס"ב
הליכות עולם ח"ב עמוד רכד)

הליכה לקבר אחד פעמיים באותו יום
יש המחמירים לחוש לצוואת ריה"ח שלא
לילך על אותו קבר פעמיים באותו יום. (צוואת
ריה"ח, הובא במג"א סי' תקפ"א ס"ק טז, ובמשנ"ב שם). וגם
לשיטת המחמירים שלא לילך באותו יום
לקבר אחד פעמיים, בקברות צדיקים מותר
שנחשב כמקום תפילה, ופחות קבר.

שימוש במצבה שע"ג הקבר
יש אוסרים לדרוך ולישב על האבן שנותנין על
הקבר למצבה (הגהות אשיר"י בשם אור זרוע פרק אלו
מגלחין). ויש חולקים ומתירים (טור בשם הרא"ש).
(רמ"א יו"ד סי' שסד ס"א), וכשאין ברירה אלא
לדרוך או לשבת ולהניח כיבוד ולהישען וכד',
יש אומרים שיבקש מחילה מהנפטר ויאמר
פרק תהילים לעילוי נשמתו. (פני ברוך עמוד תה,
וכ"כ הגר"מ אליהו בהערותיו לקשו"ע עמוד תקצב)

תפילה ומצוות בבית הקברות
יש להיזהר שלא לקיים מצוות בבית הקברות
כגון לבישת ציצית על הבגדים והוצאתם לחוץ
וכד' משום לועג לרש [דהיינו: צוחק על המת
שאינו יכול לקיים המצוות כמו החיים, כשעושה מצוות,
מה שהמתים כבר אינם יכולים לעשות], ולכן יכניס
הציציות ולא מועיל שקושרם זה בזה. (שו"ע
או"ח סי' כג)

נטילה להנוגע במת והמהלך בבית קברות

ההולך בין המתים
ההולך בין המתים צריך ליטול ידיו, דהיינו מי
שהיה בבית קברות, (שו"ע, והוא מתשובת מהר"ל
סי' כ"ג). ויש ליטול קודם שיתפלל על הקברות
ורוחצין שנית בשובו לחצר בה"ק שהשדים
מלוין החוזרין. ונטילה זו היא ג"פ ואינו חייב כלי,
וטוב שיטול בכלי. (אורל"צ ח"ב פ"א הל' טו)

רחיצת הפנים ביציאה מבית הקברות
יש נוהגים ביציאה מבית העלמין, לרחוץ גם
הפנים. (משנ"ב סי' ד ס"ק מב)

בית קברות עם מחיצות רחוקות
אדם הנכנס למחיצות של בית הקברות, ועדין
הוא רחוק יותר מבית סאתיים מהקברות
הראשונים לכאורה צריך ליטול ידיו, ומכיוון
שקבעו גבולות בית הקברות והתחילו לקבור
בהם יש לכל השטח דין בית הקברות. (וע"ע
בלאסוקי שמעתתא יו"ד סימן רפב ס"ד)

ההולך לקבר של יחיד
יש להסתפק לגבי ההולך לקבר של יחיד ונכנס
לד' אמות (שני מטרים) של הקבר אם צריך ליטול
ידיו, כדין ההולך לבית הקברות, או רק אם נגע
במצבה צריך ליטול ידיו כדין הנוגע במת.

היציא מקבר של צדיק
לכאורה נראה שגם היציא מקבר של צדיק
ביציאתו צריך ליטול ידיו, (ואולי תלוי במחלוקת
האם צדיקים מטמאים, ולדידן דס"ל שאסור לכהנים
להיכנס גם לכל קברי הצדיקים, לכאורה גם גבי נט"י
דינא הכי שצריכים ליטול ידיהם)

אכילה ושתיה בבית הקברות
מעיקר הדין מותר לאכול ולשתות בבית קברות
(שו"ת מעט מים סי' מז) ומ"מ נראה שראוי
להחמיר, שהרי כ' החיד"א (מחב"ר סי' ד על סעי'
יח) שיש להחמיר בנט"י של ההולך בבית
הקברות יותר מנט"י של בית הכסא. (אוצרות
ספרד או"ח סי' ד על סעי' יח)

נטילת ידיים להנוגע במת
ומי שנגע במת יטול ידיו. (שו"ע או"ח סי' ד, יח).

נטילת ידיים למלווי המת
המשתתף בהלוויה, וכן אדם שפגע בהלוויה ולויה
את המת ד' אמות צריך ליטול ידיו (בה"ט ס"ק כג
בשם המגן אברהם). ונהגו להקפיד שלא להיכנס
לבית אחר קודם שירחץ, ומנהג אבותינו תורה
היא (רמ"א ביו"ד סי' שעו)

הליכה לבית הקברות בלילה
מותר ללכת לבית הקברות בלילה, ורק שלא
יאמר תהילים.

לאסוקי שמעתתא - דיני ברכת הרואה בית הקברות

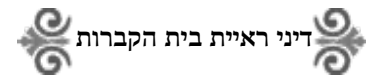
הכנסת ס"ת לבית קברות

לֹא יֵאָחֵז אָדָם סֵפֶר תּוֹרָה וַיִּכְנֹס בּוֹ לְבֵית הַקְּבֻרֹת, אֵף עַל פִּי שְׁכֻרֹן בְּמִטְפַּחַת וְנִתְּנוֹ בְּתֵיק שְׁלֹ, וְלֹא יִקְרָא בּוֹ בְּפָנֵי הַמֵּת עַד שְׁיִרְחִיק ד' אַמּוֹת. (שו"ע י"ד סי' רפב ס"ד)

מספר הקברות שבהם נחשב לבית קברות
נראה שבמקום שקבורים שם יותר מ-ג' קברות אותו המקום נחשב לבית קברות, ויש לזה כמה נפק"מ ומהם להכנסת ס"ת לאותו מקום. ונראה שגבול בית הקברות נמדד כמידדת העיר לענין עירובין (ללא תוספת אלפיים אמה).

הכנסת ס"ת עטוף בטלית או בתוך תיק או בתוך רכב
לכאורה גם אם הס"ת עטוף אין היתר להכניסו לביה"ק, אבל ברשות אחרת כגון ברכב נראה דשרי.

כניסה בשאר ספרים לבית הקברות
יש להסתפק אם מותר להכניס שאר ספרים כמגילות, או אפילו ספרים מודפסים בימנו לבית הקברות. והאם כשהם מכוסים מהני ואם צריך ב' כסויים ככניסה לבית הכסא.

ברכת הראיה על קברי ישראל

הרואה קברי ישראל, אומר: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדיון וכו' (שו"ע או"ח סי' רכד סי"ב), וכן המנהג כיום לברך בשם ומלכות ברכה זו כשרואה קברי ישראל אחת לשלושים יום. (חזו"ע ברכות עמ' תטז)

נוסח הברכה בשלמותה

בא"ה אמ"ה אשר יצר אתכם בדיון, וזן (י"ג: דיו) אתכם בדיון, וכלכל אתכם בדיון, ואסף (י"ג: והמית) אתכם בדיון, והוא עתיד להקים אתכם בדיון לחיי עולם הבא, ויודע מספר כולכם, בא"ה מחיה המתים. (חזו"ע ברכות עמ' תטז)

שוב ראה ביה"ק תוך ל' יום

מי שראה בית הקברות ובירך עליו, ותוך פחות משלושים יום חזר וראה את אותו בית הקברות אינו חוזר ומברך, אלא אם כן נתחדש בו קבר כמבואר מיד. (שו"ע סי' רכד סעי' יג). ובענין כיצד משערים משלושים יום לשלושים יום (עיין בפס"ת סי' רי"ח אות ד').

נתחדש בו עוד קבר חדש

מי שבירך על בית הקברות, ונזדמן לאותו בית קברות לאחר כמה ימים, ורואה שהתווספו קברות חדשים (אפילו אחד) חוזר ומברך אף תוך ל' יום.

ספק אם נתחדש בו עוד קבר

נראה שבספק אין לברך דה"ל ספק ברכות להקל, ואע"פ שידוע שבכל יום מתחדשים בכל הבתי קברות קברים חדשים ל"ע, מ"מ נראה שאין לברך.

לא בירך בראיה ראשונה

מי שנכנס לבית קברות ושכח לברך, כל זמן שנמצא בבית הקברות יכול עדין לברך, אף אם שהה שם זמן רב. (חזו"ע ברכות עמ' תיח)

ראה ולא בירך ותוך ל' יום שוב ראה
אם עבר ולא בירך כשראה דבר שצריך לברך עליו, וכבר חלף מאותו מקום, שוב לא יברך כשרואהו שנית עד שיעבור ל' יום, אף שבראיה הראשונה לא בירך. (זולת אילנא דמלבלבי) (פס"ת סי' רי"ח אות ב') ויש מי שאומר שאם לא בירך אף תוך ל' יום חוזר ומברך שאין הברכה תלויה בראיה ראשונה דווקא. (חזו"ע ברכות עמ' תיט)

הרואה קברות בנסיעתו ברכת דרך החלון
גם הרואה מקרוב תוך כדי נסיעה בית קברות יכול לברך בנסיעה דרך חלון זכוכית של הרכב. (חזו"ע ברכות עמ' תכ בשם הערוך השולחן סי' רכד ס"ח)

קבר אחד

אפי' על קבר אחד יברך (רדב"ז), ויש אומרים דעל קבר אחד אינו מברך (הלק"ט ח"א סי' רי"ב), וספק ברכות להקל (בה"ט שם סק"ח).

קבר אחד שקבורים בו כמה מתים

בקבר אחד שקבורים בו כמה מתים, כקבר אחים וכד' ל"ע, מברך ברכה זו, מכיוון שהברכה היא על הנפטרים ולא על הקברים, ואין לחוש שיבאו לברך על קבר אחד במקום אחר (אהלך באמיתך פי"ח סק"ח).

אונן בברכה זו

אונן יברך ברכת אשר יצר אתכם בדיון, כמו שיכול לברך ברכת דיין האמת, ובפרט בדורנו שיש מי שיתעסק בצורכי המת, ועדיף שיברך אחר הקבורה כל זמן שעודנו בביה"ק. (חזו"ע ברכות עמ' תכא, ודלא כהכה"ח שכ' שפטור מכל המצוות והברכות)

ההולך לקבר אחד מגודר בין שאר קברות
גם אם הולך לקבר מסוים הנמצא בשטח מגודר לעצמו, ויש סביבות קבר זה עוד קברים מברך. (שו"ת באר משה ח"ב סי' יד)

הגר מול בית קברות

אם רואה הקברים דרך חלון ביתו, מ"מ כל שלא הלך לשם ל' יום, ועתה הולך בתוך בית הקברות (או בסמוך, שרואה אותם מקרוב) יברך, ויש חולקים. (שערי תשובה סי' רכד סק"ט)

אחר שבירך ראה עוד בית קברות

מי שהיה בבית קברות אחד ובירך, ובתוך שלושים יום (ואפילו באותו היום) ראה בית קברות אחר, חוזר ומברך עליהם (משנ"ב סי' רכד ס"ק יז), והדבר מצוי שיוצאים למסלול קברי צדיקים ועוברים בכמה בתי קברות שיש לברך על כל בית קברות ברכה זו.

קבר של צדיק

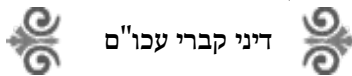
המבקר במירון או בשאר קברות צדיקים שלא נמצאים בתוך בתי קברות אינו מברך ברכת אשר יצר אתכם בדיון וכו' אפילו לא היה שם שלושים יום (ילקוט יוסף סימן תצג סעיף ו מהדורת התשע"ט)

מתי יכול לברך - מהי ראיית קבר

יש מי שאומר שבכדי לברך לא מספיק לראות את המצבות, אלא צריך לראות את קרקע המצבה, או את היציקה שתחת המצבה שהיא המצבה התחתונה. (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' לזאות י) ויש מי שהסתפק בזה (א"א מבושאש)

ברכת אשר יצר אתכם בשבת

גם הרואה קברי ישראל אחת ל-ל' יום מברך ברכת אשר יצר אתכם בדיון, מכיוון שהיא ברכת הראיה ולא צידוק הדין. (שדי חמד ח"ו מע' ברכות סי' ב אות יז, שו"ת יהודה יעלה אסאד חיו"ד סי' שעה)

דיני קברי עכו"ם

הרואה קברי עכו"ם

הרואה קברי עכו"ם אומר: בְּנִשָּׁה אֶמְכֶּם מֵאֲדָ חֶפְרָה יוֹלְדֶתְכֶם הִנֵּה אֶחָרִית גּוֹלִם מִדְּבַר צִיָּה וְעֶרְבָה: (ירמיה פ"ג, פס' יב) (שו"ע או"ח רכד סי' ב). ואתו פס' אומר אם רואה אלף בני אדם מעכו"ם. (רמב"ם הל' ברכות פרק י סעיף יא, ובשו"ע שם), ומ"מ אין מניעה מלאומרו בראיית כל התקבצות של עכו"ם. (פס"ת סי' רכד אות ג)

רואה קברי עכו"ם שיש עליהם צלב

יש מי שכתב שאם על הקברים יש תבנית צלב אין נוהגים לאמרו. משום שנראה שמתירא ממנה, ואמירת הפסוק היא כסגולה נגדה. (פס"ת סי' רכד אות י, בשם נימוקי או"ח)